

А. Ф. Лосева и А. А. Тахо-Годи; Пер. с древнегреч. – М.: Мысль, 1999. – С.135–345.

8. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1 / Перекл. з англ. О. Коваленка. – К.: Основи, 1994. – 444 с.

9. Таранов П. С. Платон // Таранов П. С. Антологія мудрости: 120 філософів: В 2-х т. – Т.1. – Симферополь: Реноме, 1997. – С.213–248.

References

1. Asmus V. F. Antichnaia filosofii. Ucheb. posobie. Izd. 2–e, dop. – М.: Vyssh. shkola, 1979. – 543 s.

2. Platon. Dialogi / Per. s drevnegr.; Sost., red. i avt. vstupil. stat'i A. F. Losev; Avt. primеч. A. A. Taho-Godi. – М.: Mysl', 1986. – 607 s.

3. Platon. Zakony / Per. s drevnegr.; Obsh. red. A. F. Loseva, V. F. Asmusa, A. A. Taho-Godi; Avt. st. v primеч. A. F. Losev; Primech. A. A. Taho-Godi. – М.: Mysl', 1999. – 832 s.

4. Platon. Parmenid // Platon. Fedon, Pir, Fedr, Parmenid / Obsh. red. A. F. Loseva, V. F. Asmusa, A. A. Taho-Godi; Primech. A. F. Loseva i A. A. Taho-Godi; Per. s drevnegr. – М.: Mysl', 1999. – S.346–412.

5. Platon. Pir // Platon. Fedon, Pir, Fedr, Parmenid / Obsh. red. A. F. Loseva, V. F. Asmusa, A. A. Taho-Godi; Primech. A. F. Loseva i A. A. Taho-Godi; Per. s drevnegr. – М.: Mysl', 1999. – S.81–134.

6. Platon. Fedon // Platon. Fedon, Pir, Fedr, Parmenid / Obsh. red. A. F. Loseva, V. F. Asmusa, A. A. Taho-Godi; Primech. A. F. Loseva i A. A. Taho-Godi; Per. s drevnegr. – М.: Mysl', 1999. – S.7–80.

7. Platon. Fedr // Platon. Fedon, Pir, Fedr, Parmenid / Obsh. red. A. F. Loseva, V. F. Asmusa, A. A. Taho-Godi; Primech. A. F. Loseva i A. A. Taho-Godi; Per. s drevnegr. – М.: Mysl', 1999. – S.135–345.

8. Popper K. Vidkryte suspil'stvo ta yogo vorogy. T.1 / Perekl. z angl. O. Kovalenka. – K.: Osnovy, 1994. – 444 s.

9. Taranov P. S. Platon // Taranov P. S. Antologiiia mudrosti: 120 filosofov: V 2-h t. – Т.1. – Simferopol': Renome, 1997. – S.213–248.

Mulyar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, the Head of the Department of Humanities and Social Sciences of Zhytomyr State Technological University (Ukraine, Zhytomyr), Vim54@ukr.net

Philosophical and educational concept of Plato

The article actualises the philosophical and educational concept of Plato as one of the most prominent models of teaching and upbringing of the Greek society. The organic connection of the educational and philosophical views of Plato with his general philosophical doctrine, in particular, of reference prototypes, which are eternal and non-transformational, remaining perfect in all their manifestations, and therefore unattainable in their perfection for any of their own real, terrestrial, objective prototypes, is substantiated. Thus, the soul is substantiated as the eternal essence of the person and the process of human cognition as a reminder of the soul of what she saw when walking alongside God and ascended to true existence. In the essence of the philosophical and educational paradigm of Plato – the formation of a citizen of a perfect state as the cultivation of the highest virtues: wisdom, courage, restraint and justice; education and upbringing under the control of the state. The essence of kalokagathia as a moral beauty of a citizen of the ancient Greek society is revealed. Two main parts of education and upbringing: gymnastic and musical ones are highlighted. The role and place of dance and wrestling as the rods of gymnastic education, as well as the basic samples of musical education is uncovered. An exceptional state monopoly on education and upbringing, and therefore the class nature of the Platonic philosophical and educational concept is shown.

Keywords: reference prototypes, human soul, cognition as a recollection, kalokagathia, gymnastic upbringing, music education, dance, wrestling, singing, state monopoly on education and upbringing.

УДК 1(091)

Салій А.,

кандидат філософських наук, доцент, ВДНЗУ
«Українська медична стоматологічна академія»
(Україна, Полтава), anatoli.salj@gmail.com

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ САМОТНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ГАЙТО ГАЗДАНОВА (ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

Один із найяскравіших письменників та мислителів російської еміграції «першої хвилі» – Гайто Газданов – може вважатися репрезентатором цілого

покоління тих, кого громадянська війна 1918–1921 рр. закинула на чужину. Він представник «молодого покоління» митців в еміграції, які на руїнах минулого прагнули збудувати своє особливе, нове майбутнє. Це В. Варшавський, Б. Поплавський, Н. Берберова, Б. Оцун, В. Набоков та інші. Сам Г. Гайтанов називав їх «поколінням сходових прольотів». Критичність, реалізм та біографічність стали основними у інтерпретації творчості письменника. Його герої – це, здебільшого, він сам: воїн, таксист, літератор. Самого Газданова також не обійшло відчуття покинутості та самотності, яке він яскраво відобразив у своїх романах та оповіданнях, описуючи складне життя емігрантів та їх трагічні долі.

Ключові слова: Газданов, самотність, екзистенція, відчуження, ностальгія, «Срібна доба».

Творчість Г. Газданова сьогодні досить затребувана і популяризована на теренах колишнього Радянського Союзу і на це існують свої причини. Одна із найголовніших – це постать самого автора. Гайто Газданов – типовий романтичний герой, який пройшов криваву громадянську війну і вижив у тяжких умовах еміграції. Він не просто залишився самим собою, він зміг зберегти у собі ту важливу іскорку інтелігентності та людяності, яку втратили тисячі його співвітчизників не витримавши гнітючих умов виживання на чужині. Тому образ, який презентує собою Г. Газданов – це таксист, який в кафе, навпроти залізничного вокзалу, у перервах між рейсами, п'є... молоко [3, с. 7], а навкруги рікою ллється алкоголь, заливається чиясь чергове розбите життя і глушиться німий біль непотрібності, покинутості і самотності.

Стан самотності добре відомий і самому Г. Газданову, рівно як і відчуженість, яка випливала із його становища емігранта. Але сутність людська у тому і проявляється, як вона переживає такі ситуації. Більше того, почуття самотності та відчуження властиві майже усьому творчому спадку Г. Газданова, так само як і поневір'яння. Ці стани тісно сплетені із долею самого письменника, який і сам більшу половину свого життя поневір'явся на чужині, був відірваний від рідних коренів, від матері, якою так і не зміг побачитися попри усі намагання. Можливо звідси і внутрішній надрив його романів та оповідань, що зближує його із творчістю Л. Толстого і Ф. Достоєвського, а з іншого боку нагадує М. Гоголя та І. Буніна, хоча особливістю творів Г. Газданова залишається їх глибока автобіографічність, яка тісно поєднана із філософічністю, що безперечно стало результатом захоплення працями Б. Паскаля, І. Канта, Д. Юма, Б. Спінози, А. Шопенгауера, Л. Фейєрбаха.

За віком Г. Газданов належав до так званого «молодшого» покоління емігрантів першої хвилі, яке В. Варшавський назвав «непоміченим» [2], а період його становлення охопив 20–ті – 30–ті роки ХХ століття. Хоча саме ці двадцять років стали свого роду переломними, світоглядно формуючими, як для представників «старшого» покоління емігрантів, так і для їх молоді зміни. Чинники, які стали визначальними при формуванні нових світоглядних парадигм у представників російської еміграції, були злиті із загальноєвропейським суспільно-політичним фоном і характеризувалися кризою лібералізму та становленням тоталітарних держав. Усе це прямо накладається на формування так званих символів емігрантської ідентичності – покинутість, відчуженість, самотність, культурне протистояння.

Як визначає більшість дослідників, основним поняттям, яке чітко характеризує ту екзистенційну ситуацію у якій опинилися десятки тисяч емігрантів є «злам». І мова тут ведеться про ті процеси, які

сприяють розпаду старих традицій і розпорошенню власної культурної ідентичності [8, с. 16]. Тому сама еміграція, як світоглядна подія, сприяє творенню нової емігрантської свідомості, яка позначає, у свою чергу, перехідний стан існування кількох різних світів. Це існування між культурами у ситуації мовного розриву, на фоні внутрішнього відчуження. У такій ситуації більшість людей творчих постає перед елементарною проблемою виживання, адже вони існують без відчуття батьківщини, без свого, розуміючого їх, читача. Вони стикаються із потребою не втратити себе, витримати момент протистояння із тим культурним середовищем, у яке вони вливаються.

Іноді можна помітити, що інтелектуальний спадок «молодої» генерації письменників-емігрантів розглядається через призму вторинності, своєрідної жертвовності відносно «старшого» покоління. З такої тенденції деякі дослідники виводять і формулу так званої «Срібної доби». Так, О. Ронен вказує на те, що походження «металургійних метафор» прямо пов'язане із концепцією культурних циклів, які слідують один за одним [9, с. 66]. Американський дослідник виводить ці цикли із текстів Й. Мандельштама, Р. Іванова-Разумника, В. Пяста. На його думку, саме у творах цих авторів можна помітити образи «тихої», «вторинної» і, у такому значенні, «молодшої» літературної традиції, яка визначатиметься тільки на фоні блискучої «старшої» [9, с. 68].

Та все ж, особливо гостро проблему протистояння на собі відчували молоді митці, для яких еміграція стала особистісним випробуванням, рухом у незвідане, через тотальне, поглинаюче відчуття самотності, непотрібності та втрати того, що вони так і не змогли здобути. Попри все, представники «молодої» генерації емігрантів (Б. Поплавський, Н. Берберова, В. Набоков та інші) намагалися переломити цю екзистенційну безридність і збудувати нову систему координат для свого існування, нехай навіть вона ґрунтуватиметься на вигаданих картинах минулого. Г. Газданову така вигаданість не притаманна. Він сприймається як відсторонений спостерігач, якого нічого і ніхто не зачіпає. Його проза ведеться неначе від однієї особи і поступово він наближається до того, що взагалі затирає у творі слід авторської присутності. Хто б не був героєм його творів: молодий шукач пригод, який приєднується до «білого руху» тому, що на його переконання їх перемагають («Вечер у Клэр») [4] чи водій паризького таксі [3] – це неначе одна і та ж особа, яка під тиском обставин виступає своєрідним посередником між багатьма протилежними світами. Людина невизначеної автором національної приналежності, яка французькою говорить так, що у ньому ніхто не помічає іноземця [3, с. 26–28]. І ця невизначеність та непізнаність завжди самим Г. Газдановим підкреслюються, хоча одночасно герой володіє і особливими харизматичними рисами – загострене почуття власної гідності, здатність вселяти довіру і обов'язково трагічне, бойове минуле, що неначе вказує на самого автора, перекидаючи його із одного твору до іншого [7, с. 82].

В емігрантському середовищі Г. Газданов сприймається як співівець нової і героїчної людини, що, з одного боку, характеризує його як «свого», а з іншого, втілює він усе це під виглядом такого собі самітника і одинака, гордовитого воїна, усім чужого і від усіх відчуженого, а

головне – ні від кого не залежного. Його герої – це самотні мандрівники, які не мають ніякого прихистку і змушені блукати в пошуках свого притулку. Такі його найцікавіші персонажі і такий він сам. Вони прямують шляхом самопізнання і через себе пропускають оточуючий їх світ. Найважливіше, що таке екзистенційне пізнання світу, у якому живуть образи Г. Газданова, здійснюється через творчість, через творення особливого тексту життя [5]. У цьому ми спостерігаємо і процес пошуку самого Г. Газданова – прагнення знайти свій куток, свій дім, якого він ніколи не мав.

Вірогідно, що сам письменник прагнув здобути не стільки дім у прямому його значенні, а скільки хотів би досягти гармонії у самому собі, досягти стану рівноваги між собою та оточуючим світом. І тут немає нічого незвичного, адже для Гайто Газданова, будь-який шлях розпочинається із намагання зрозуміти самого себе. Внутрішній світ самого автора є ключем для розуміння його творчості. Не останнє місце у цьому процесі займає стан екзистенційного пробудження, або усвідомлення того, що світ навколо людини ворожий і вимагає невпинної боротьби за своє місце у ньому. Звідси, на нашу думку, і перенесення власної долі на долі своїх героїв, які так само надривно переживають трагізм існування.

У такій ситуації самотність активно підживлюється внутрішнім драматичним елементом – ностальгією. А на фоні еміграції ностальгія розквітає повним цвітом. Вона підступає тоді, коли людина, закинута на чужину – вичавлена, вона усе на світі втратила, піддається ілюзії швидкого кінця страждань і поневірянь [6, с. 341]. Та з часом виявляється, що ніяких меж стражданню немає, відчай вкорінюється так глибоко, що в'яне душа і тьмяніють очі. Ми ж, зі свого боку, серед палітри значень і контекстів самого явища ностальгії, увагу акцентуємо виключно на його буквальному розумінні «туги за вітчизною», чітко усвідомлюючи, що сюди ж можна додати і переживання за втраченим минулим, втраченими перспективами, статусом і можливостями. По своєму, можна погодитися і з паралелями між «ностальгією» та «рефлексією». Як зазначають деякі дослідники, у обох випадках мову можна вести про присутність моменту незадоволеності: «ностальгія» – незадоволеність неможливістю повернення минулого, а «рефлексія» – незадоволеність неможливістю пізнати істину [11, с. 30]. У будь-якому разі ностальгія нестиме у собі негативний відтінок певного морального страждання через втрачені статуси.

У дуже рідкісних випадках ця ж сама втрата батьківщини і, як наслідок, ностальгічні прояви, можуть нести у собі новий поштовх для творчої активності. Як це було, наприклад, у Л. Шестова, І. Буніна, М. Бердяєва, Д. Мережковського. Рятівним колом для творчої особистості, яка вимушено залишила свою країну, може бути хіба ситуація, коли емігрантський прошарок самостійно формує свою особливу сферу споживання інтелектуального продукту, як це було із емігрантами «третьої хвилі» в 70–80-ті роки ХХ століття. Різниця тільки у тому, що для більшості представників «третьої хвилі» виїзд за межі іншої імперії – СРСР, був не вимушеним, а свідомим вибором [10, с. 441]. Можливо це виглядатиме дещо парадоксально, але ні у самого Г. Газданова, ні у його героїв-блукачів якого-небудь

реального підгрунтя для ностальгії немає, адже не існує чіткої, визначеної внутрішньо і закріпленої у свідомості географічно – батьківщини. За національністю Гайто Газданов осетин, який так і не зміг вивчити рідної мови; паризький таксист, який навчається у Сорбоні, пише свої романи та оповідання незрозумілою французам російською мовою, «сторонній» автор єдиної у своєму роді книги про радянських партизанів у Франції. Такий Г. Газданов виглядає здебільшого космополітом, який за відсутності предмету ностальгії (втраченої батьківщини), може і звучати дещо фальшиво [1, с. 196–197]. Та не дивлячись ні на що Г. Газданов, як і більшість його героїв, символізують собою трагічні образи. Втрата батьківщини, недосяжність родини тільки загострили екзистенційну свідомість письменника, що яскраво проявилось на фоні відчуття втрати, самотності та власної покинутості у чужому середовищі. Саме у такому екзистенційному ключі Гайто Газданов і може бути зрозумілий.

Список використаних джерел

1. Андреева В. А. Тема детства в прозе Гайто Гаданова / Валерия Андреева // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – №1. – Т.1. – С.196–200.
2. Варшавский В. Незамеченное поколение / Владимир Варшавский. – М.: Дом русского зарубежья имени Александра Солженицына: Русский путь, 2010. – 544 с.
3. Газданов Г. Ночные дороги / Гайто Газданов. – М.: Азбука–Аттикус, Иностранка, 2014. – 288 с.
4. Газданов Г. Вечер у Клэр / Гайто Газданов. – М.: Современник, 1990. – С.18–127.
5. Гольберг Е. Ю. Пространственно–временные аспекты сюжета в ранних романах Г. Газданова // Вестник Чувашиского университета. – 2007. – №4.
6. Зверев А. М. Повседневная жизнь русского литературного Парижа. 1920–1940 / Алексей Зверев – М.: Молодая гвардия, 2011. – 384 с.
7. Каспэ И. Искусство отсутствовать: Незамеченное поколение русской литературы / Ирина Каспэ. – М.: Новое литературное обозрение, 2005. – 192 с.
8. Павлова Д. А. Проблема «отцов и детей» в романе Н. Н. Берберовой «Последние и первые» // Вестник ТГПУ. – 2013. – №2 (130). – С.16–19.
9. Ронен О. Серебряный век как умысел и вымысел / Омри Ронен. – М.: ОГИ, 2000. – 152 с.
10. Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство: в 2–х кн. / Григорий Чхартишвили. – М.: «Захаров», 2011. – Кн.1. – 464 с.
11. Ярмук Я. А. Понятия «ностальгия»: досвід теоретичних підходів // Гуманітарний часопис. – 2013. – №3. – С.30–37.

References

1. Andreeva V. A. Tema detstva v proze Gajto Gadanova / Valeriya Andreeva // Jaroslavskij pedagogicheskij vestnik. – 2011. – №1. – Т.1. – С.196–200.
2. Varshavskij V. Nezamechennoe pokolenie / Vladimir Varshavskij. – М.: Dom russkogo zarubezh'ja imeni Aleksandra Solzhenicyna: Russkij put', 2010. – 544 s.
3. Gazdanov G. Nochnye dorogi / Gajto Gazdanov. – М.: Azbuka–Attikus, Inostranka, 2014. – 288 s.
4. Gazdanov G. Večer u Kljer / Gajto Gazdanov. – М.: Sovremennik, 1990. – S.18–127.
5. Gol'berg E. Ju. Prostranstvenno–vremennye aspekty szuzheta v rannih romanah G. Gazdanova // Vestnik Chuvashskogo universiteta. – 2007. – №4.
6. Zverev A. M. Povsednevnaia zhizn' russkogo literaturnogo Parizha. 1920–1940 / Aleksej Zverev – М.: Molodaja gvardija, 2011. – 384 s.
7. Kaspje I. Iskusstvo otсутstvomovat': Nezamechennoe pokolenie russkoj literatury / Irina Kaspje. – М.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2005. – 192 s.

8. Pavlova D. A. Problema «otcov i detej» v romane N. N. Berberovoj «Poslednie i pervye» // Vestnik TGPU. – 2013. – №2 (130). – С.16–19.

9. Ronen O. Serebrjanyj vek kak umysel i vymysel / Omri Ronen. – М.: OGI, 2000. – 152 s.

10. Chhartishvili G. Pisatel' i samoubijstvo: v 2–h kn. / Grigorij Chhartishvili. – М.: «Zaharov», 2011. – Кн.1. – 464 s.

11. Jarmak Ja. A. Ponjattja «nostal'gija»: dosvid teoretychnyh pidhodiv // Gumanitarnyj chasopys. – 2013. – №3. – С.30–37.

Saliy A., Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy» (Ukraine, Poltava), anatoli.salj@gmail.com

Existential dimensions of solitude in the works by Gaito Gazdanov (historical and philosophical context)

One of the most prominent writers and thinkers of the Russian emigration of the «first wave» – Gaito Gazdanov – can be considered as a representative of the whole generation of those who were driven to a foreign land by the civil war of 1918–1921. He is the representative of the «younger generation» of emigration artists who sought to build their own special, new future at the ruins of the past. These are V. Varshavskij, B. Poplavskij, N. Berberova, B. Otsup, V. Nabokov and others. Gaito Gazdanov himself called them «the staircase generations». Criticism, realism and biography–based writing became the main trends in interpreting the writer's work. His characters are, for the most part, represented by himself: a warrior; a taxi driver; a writer. Gazdanov also experienced the feeling of abandonment and loneliness, which he clearly reflected in his novels and short stories, describing the difficult life of emigrants and their tragic fate.

Keywords: Gazdanov, loneliness, alienation, nostalgia, «silver age».

* * *

УДК 141.131

Синельникова М. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів),
sinelnikova.80@ukr.net

ТЕМА СМЕРТІ У ФІЛОСОФІЇ ПЛАТОНА

Досліджується проблема смерті і філософія як культура підготовки до неї в концепції Платона. Наголошується, що вчення про смерть ґрунтується на теорії розмежування двох світів, в контексті якої людина виступає як єдність смертного тіла та безсмертної душі. Зауважується, що саме у філософії Платона, вперше була обґрунтована і набула форми наукового дослідження ідея безсмертя душі. Констатується, що завдяки безсмертю стає можливим людське пізнання, яке асоціюється з пригадуванням того, що колись знала душа, яка перебувала у світі ідей та пройшла повне коло перероджень. Людина, що правильно використовує такі спогади, стає дійсно досконалою. Робиться висновок, що Платон розкриває еносеологічний аспект смерті, адже вмрання для нього є методом філософії, який дозволяє звільнитися від «важкості» тіла та робить душу вільною та чистою, щоб після смерті вона змогла повернутися в істинний світ ідей. При написанні роботи використовувалися наступні методи: аналіз, індукції, дедукції, синтезу та узагальнення.

Ключові слова: смерть, життя, Платон, антична філософія, безсмертя душі.

«Філософія – це область, де постійно нищпорить смерть» [8, с. 124], говорив колись М. Фуко. Співзвучну думку ми знаходимо і у Платона, на переконання якого, «філософія є турботою про смерть» [7, с. 86]. Але біда в тому, що філософія сама по собі не знає, як потрібно помирати і тим більше як перемагати смерть. Подібне трактування вимагає досить глибокого розуміння устрою світу і будови людини, яка не здатна вийти за межі найбільш приземлених частин тонкого світу, бо її розум сам є його складовою. Тому феномен смерті неможливий без акту філософської рефлексії, яка в свою чергу постає граничною межею відкриття кінечності людського існування.